

Vlade Dragun, Bože Ujević

Legende imotskog krša

Vlade Dragun, Bože Ujević

NAKLADNICI

Agencija za odgoj i obrazovanje
Donje Svetice 38, 10000 Zagreb
www.azoo.hr

Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju
Matice hrvatske 11, 21000 Split

ZA NAKLADNIKA

Vinko Filipović, prof.
Ivan Kovačević, dipl. ing.

© AZOO / Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju, 2014.

UREDNIK

Miroslav Mićanović, AZOO

PRIRUČNIK PRIREDILA

mr. sc. Ines Blažević

FOTOGRAFIJE

Bože Ujević

OBLIKOVANJE I SLOG

Teovizija

TISAK

Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju

ISBN 978-953-7290-40-5

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 874628.

Pripremljeno u Agenciji za odgoj i obrazovanje
Tiskano u Hrvatskoj 2014.

LEGENDE IMOTSKOG KRŠA

Agencija za odgoj i obrazovanje
Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju
Zagreb / Split 2014.

Sadržaj

<i>UVOD</i>	7
1. OSNOVNE ZNAČAJKE IMOTSKE KRAJINE	
1.1. Ime i smještaj	9
1.2. Vegetacija	10
1.3. Klimatske prilike.....	10
1.4. Iz povijesti Imotske krajine.....	10
2. LOKALITETI NA PODRUČJU OPĆINE CISTA PROVO	
2.1. Iz prošlosti Ciste.....	14
2.2. Lokalitet Crkvine.....	15
2.3. Stećci – jedinstveni nadgrobnji spomenici.....	16
2.4. Bogatstvo mnoštva motiva.....	17
2.5. Legende i stećci.....	19
2.6. Stećci na lokalitetu Crljivica	19
3. LOVREĆ	
3.1. Iz prošlosti Lovreća.....	21
3.2. Nekropola stećaka Mramor na lokalitetu Kamenjak.....	22
4. LOKVIČIĆI	
4.1. Iz prošlosti Lokvičića	23
4.2. Lokvičića grad.....	25
4.3. Knezovića jezero	25
4.4. Mamića jezero	25
4.5. Jezero Galipovac	26
5. LOKALITETI NA PODRUČJU OPĆINE PROLOŽAC	
5.1. Prološko blato i jezero Krenica	27
5.2. Imotsko-bekijsko polje.....	29
5.3. Iz prošlosti Prološca	29

5.4. Gospino svetište u Prološcu	31
5.5. Jezera Dva oka	32
5.6. Vrljika, rijeka s pet izvora i pet imena	33
6. LOKALITETI NA PODRUČJU GRADA IMOTSKOGA	
6.1. Iz prošlosti Imotskoga	34
6.2. Utvrda Topana	35
6.3. Nogometni stadion jedinstvenog ambijenta	36
6.4. Modro jezero	38
6.5. Spomenik našoj najprevođenijoj narodnoj pjesmi	38
6.6. Imotski muzeji	40
6.7. Crveno jezero	40
7. ZAKLJUČAK	42
DODATAK	
Legende imotskog krša	45
Vile Modroga jezera	46
Legenda o Gavanovim dvorima	49
Opačac	52
Jauk	55
<i>Literatura</i>	57
<i>Bilješka o autorima</i>	59

UVOD

Priručnik *Legende imotskog krša* napravljen je, između ostalog, da za potrebe voditelja Županijskoga stručnog vijeća razredne nastave Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije zorno predstavi integrirani pristup realizaciji terenske nastave. Vjerujemo da će ovaj priručnik dospjeti i u ruke nekih drugih te njegov tekst i fotografije izazvati znatiželju i nastavak putovanja ovim krajem.

Cilj putovanja na koje krećemo od najzapadnije imotske općine Cista Provo, preko Lovreća, Dolića Drage, Lokvičića, Prološca do grada Imotskog jest upoznati sudionike s bogatom prirodnom i kulturnom baštinom ovoga područja.

Posebna naglasak stavljen je na Lokvička jezera. Cijela Imotska krajina obiluje jezerima, od kojih su najpoznatija Crveno i Modro jezero, no Lokvička jezera jednako lijepa i atraktivna ostala su gotovo nepoznata čak i najbližim žiteljima. Višesatnim pješaćenjem kroz taj kraj, uživajući u prirodnim ljepotama uz osnovne podatke o jezerima, sudionici će se upoznati s bogatim, raznolikim biljnim i životinjskim svijetom.

Od Zelene katedrale, poznatog Gospinog svetišta u Prološcu, put vodi do izvora rijeke Vrljike i njegovih pet vrela. Za njih su vezane mnogobrojne priče i legende koje pričaju o strahopoštovanju ljudi prema vodi.

Put završava u gradu Imotskome, kava kod Tina, na Crvenom jezeru, koje je zbog svoje mističnosti i ljepote predmetom mnogih priča i legendi, te Modrom jezeru, jezeru vila, s pogledom na Topanu, tvrđavu iz 10. stoljeća koja je kroz povijest zbog svoga položaja imala važno strateško značenje, s pogledom na crkvicu Gospe od Anđela koja se nalazi unutar njezinih zidina i prva je župna crkva izgrađena nakon turskih vremena.

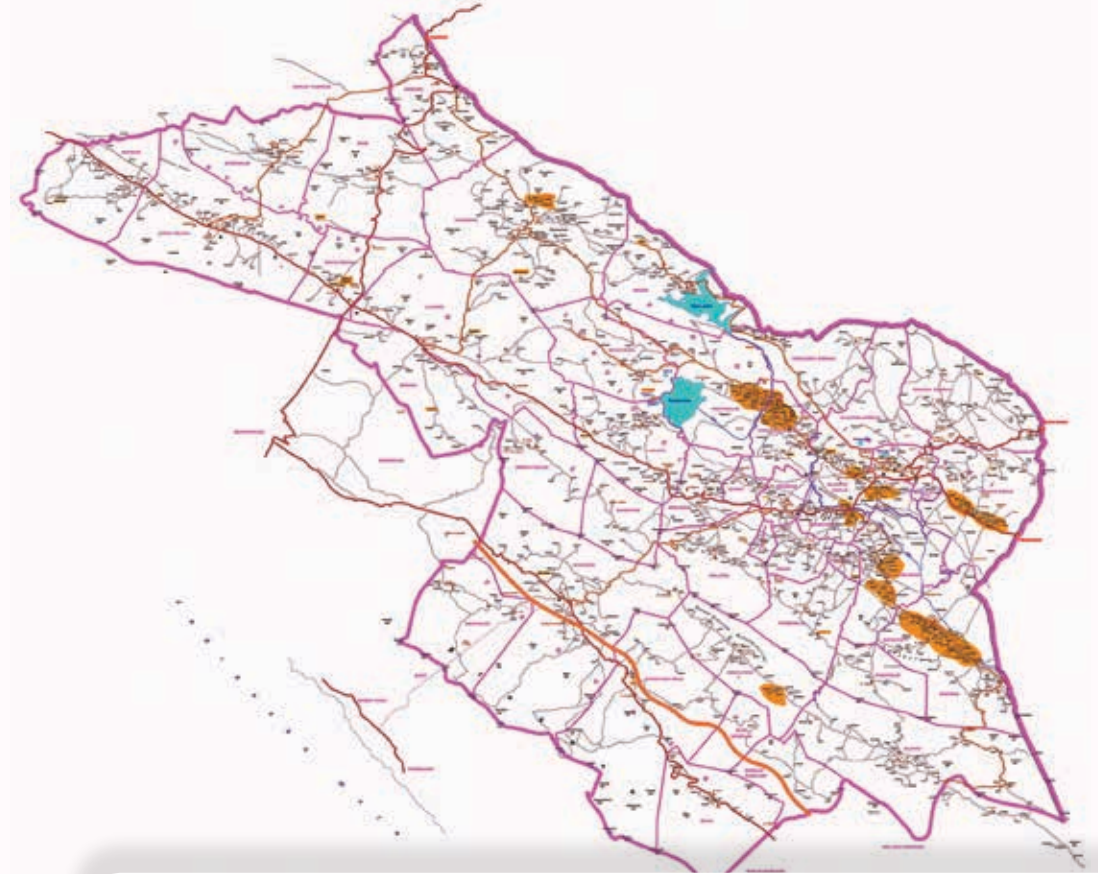
Zajednički pripremajući ovaj put i međusobnim razgovorom pokušavamo proniknuti i sebi približiti način i uvjete života u ovom kraju prije mnogo godina. Vraćaju nam se sjećanja na djetinjstva provedena u tom kraju, na prva napisana slova, duge zimske večeri uz komin ili svijeću petrolejku, priče „starih“ ljudi o junacima, vilama, „kamenima“ – tim mističnim spomenicima za koje su vezane i ispričane mnogobrojne priče i legende. Promatrajući reljefe na tim „kamenima“, u mislima oživljavamo plesače razdraganih lica.

Djevojke u plesnom zanosu, odjevene u narodnu nošnju, s podignutim rukama slave život. Uklesani mjesec i zvijezde svjedoče o nebeskom prostranstvu ispod kojeg se negdje iz daljine čuje topot kopita u trku konjanika u lovu na jelene imotskim poljima. Još uvijek u večernjim satima mjesec obasjava vile u kolu, koje plešući dozivaju lovce da im se pridruže. Pred njihovim laganim koracima sklanjaju se zmije pod kamenje i u tišini samo zvijezde zatrepere. Noćnu tišinu probude tek lagani udarci čekića o kamen. To na mjesečini tajnoviti klesar dovršava svojega kamenog ljepotana.

Za razliku od toga vremena u kojem se živjelo teško i skromno, ali u kojem je u svim tim mjestima sve odzvanjalo od šijavice, pjesme momaka i cura, dječjih igara, smijeha i vike, u kojem su škole bile pretijesne da prihvate svu djecu, danas je taj kraj velikim dijelom opustošen. Žitelji su u pravilu stariji ljudi. Malo je djece. Škole su poluprazne ili zatvorene.

Neka od tih mjesta pomalo nestaju. Nije li možda njihova budućnost i sudbina ista onakva kao i njihovih stećaka? Hoće li i u njima zamrijeti glas, hoće li i oni postati tihi spomenik jednog vremena o kojem će biti teško suditi, jer oni koji davno, davno odoše na različite strane, izgubiše vezu s maticom.

Autori

1. OSNOVNE ZNAČAJKE IMOTSKE KRAJINE

GEOGRAFSKO-KLIMATSKE OSOBITOSTI IMOTSKE KRAJINE

1.1. Ime i smještaj

Imotska krajina smjestila se iza planine Biokovo. Zauzima prostor od oko 650 km². Sa sjeveroistoka je omeđena bosansko-hercegovačkom granicom, na jugu Makarskim primorjem, a sa sjeverozapada sinjsko-omiškim područjem. Ime je dobila po starohrvatskoj župi Imoti (*Emotha*)¹ kojoj je Imotski bio središte. Danas je Imotska krajina administrativno podijeljena na grad Imotski te općine Cista Provo, Lovreć, Zagvozd, Lokvičići, Podbablje, Proložac, Zmijavci i Runovići.

Premda ne obiluje vodom, u Imotskoj se krajini među reljefnim oblicima brojem i ljepotom osobito ističu jezera. Brojna su suha jezera, ali najprivlačnija su ona ispunjena vodom, kao što su Modro i Crveno jezero, Dva oka, Prološko blato, Galipovac, Knezovića jezero, Lokvičko jezero, Bućuša itd.

¹ Ante Ujević, Imotska krajina, Matica hrvatska, Imotski, 1991.

1.2. Vegetacija

Vegetacija Imotske krajine uglavnom je bjelogorična. Najčešće su zastupljeni hrast, grab i jasen. Na najvišim predjelima mogu se naći crnogorične šume bora, a na Biokovu jele i smreke. S promjenom načina života mijenja se i izgled vegetacije. Prije stotinjak godina šume je bilo malo jer je zemlja bila obrađivana, ispresijecana suhozidima zidanim vrijednim rukama Imočana. Danas se šuma proširila i prekrila polja, staze i stoljećima građene suhozide.

1.3. Klimatske prilike

Klima Imotske krajine pod glavnim je utjecajem mediteranskih zračnih strujanja koja zahvaljujući otvorenosti dopiru iz doline Neretve. Ljeta su duga, vruća i sušna, a zime uglavnom blage i kišovite, osim u najvišim područjima gdje su oštre i snježne. Bura zimi preko bosanskih planina u ovaj kraj donosi hladni zrak i niske temperature da podsjeti Imočane na to da je Biokovo odvojilo Imotsku krajinu od mora. Posljednjih godina klima je sve blaža. Posljedica takvih klimatskih uvjeta novozasađene su plantaže maslina koje se sve češće vide na rubnim dijelovima Imotskog polja, u zavjetrini imotskih brda.

1.4. Iz povijesti Imotske krajine

Imotska krajina naseljena je još od mlađeg kamenog doba, o čemu svjedoče brojni arheološki nalazi kamenih mlatova i sjekira, a o stanovnicima željeznog doba svoju priču pričaju gradine starih Ilira koje se nalaze diljem Imotske krajine.

Najpoznatije ilirsko naselje bilo je *Setovia*² (Studenci), mjesto nedaleko od Imotskog. *Setovia* je kao utvrda i vojno središte ilirskog plemena Delmata bila od velike važnosti u borbama Ilira i Rimljana. I sam car Oktavijan boravio je u ovim krajevima nadzirući te borbe, što potvrđuje od kakve je važnosti bila ova utvrda za daljnji tijek ratovanja. Nakon pokoravanja Ilira ovo područje postaje dio rimske provincije Dalmacije.

Rimljani na ovim prostorima grade mnoge putove, a jedan od važnijih prolazio je Imotskom krajinom povezujući Salonu i Naronu. O rimskom dobu svjedoče mnoge nadgrobne ploče, reljefi božica, kameni natpisi te maleni kipovi božanstava.

Rus Novae (Runovići) bilo je najvažnije rimsko naselje, smješteno baš na spomenutoj cesti. Važno je naselje bio i *Ludrum* (Lovreć), pretpostavlja se da su ga barbarski narodi srušili kad i Salonu, početkom 7. stoljeća.

Kršćanstvo se u ove krajeve rano proširilo, o čemu svjedoči nekoliko arheoloških nalazišta s ostacima ranokršćanskih crkava. Najpoznatija su Crkvine u Cisti i nalazište na Bublenu (Zmijavci) koje potječe iz 5. stoljeća. Bazilika na Bublenu jedna je od rijetkih ranokršćanskih bazilika s dvije krstionice.

Dolaskom Hrvata utemeljena je hrvatska župa *Emotha* – Imota kao zasebna jedinica. Iz toga vremena datira i tvrđava u Imotskom na kojoj je pronađen veliki kameni ulomak s motivom pletera.

² Isto.

Imotski (Emotha) kao jedna od hrvatskih župa prvi se put spominje 950. godine u djelu bizantskog cara Konstantina Porfirogeneta *De administrando imperio* (*O upravljanju carstvom*), jednom od ključnih izvora za hrvatsku ranosrednjovjekovnu povijest.

Pretpostavlja se da je vjersko žarište bilo negdje oko izvora rijeke Vrljike, odakle su Imotski i okolicu potom pastorizirali benediktinci, a početkom 14. stoljeća samostan preuzimaju franjevci, koji su pastorizirali cijelo područje.

Samo nekoliko dana nakon oslobođenja od Turaka, 11. kolovoza 1717. godine, osnovana je Župa sv. Franje Asiškoga, a crkva Gospe od Anđela u tvrđavi služila je kao župna.

O širenju bosanske države na područje Krajine kao i o svakodnevnom životu svjedoče *stećci*, kameni nadgrobni spomenici.

Najpoznatija je nekropola na ovim prostorima Velika i Mala Crljivica na prostoru Ciste Velike. **Stećci su zanimljiv primjer ispreplitanja materijalne i nematerijalne baštine Imotskog kraja.** Naime, brojne su legende, mitovi i narodna vjerovanja o vilama i ostalim nadnaravnim bićima povezana uz stećke: narodna tradicija njihov je nastanak često pripisivala nadnaravnim bićima velike snage i moći, a često su im se pridijevala i čudotvorna, iscjeljujuća svojstva.

Turci su na imotskom području vladali više od dvije stotine godina, o čemu također svjedoči usmena tradicija: jedna od najljepših usmenih balada, *Hasanaginica*, nastala je u Imotskoj krajini. O dugogodišnjoj turskoj okupaciji svjedoči i usmena predaja o imotskim hajducima.

U razdoblju tursko-mletačkih ratova u 17. stoljeću (Kandijski i Morejski rat) dogodila su se znatna pomicanja granica na ovim prostorima.

Nakon posljednjeg tursko-mletačkog rata 1717. godine prostor dolazi pod vlast Mlečana, a Imotski se oblikuje kao isturena točka prema granici s Turskom. Padom Mlečana Imotska krajina dolazi pod vlast Austrije (1797–1806), a zatim

Francuske. Francuzi su za svoje kratkotrajne vladavine (1808–1813) zahvaljujući Napoleonovu vojskovođi Augusteu Marmontu izgradili duž čitave Dalmacije Napoleonovu ili tzv. Francusku cestu. Također, otvaraju se brojne škole, a sve vjeroispovijesti proglašene su ravnopravnima.

Austrija odlukama Bečkom kongresa (1814–1815) dobiva Dalmaciju, u tome se razdoblju ulaže u poljoprivredu i ratarstvo, u Imotskom se gradi duhanska stanica, razvija se poštanska služba. Drugo je razdoblje austrijske vlasti (1814–1918) probudilo nacionalnu svijest pa Imočani 1868. osnivaju Narodnu čitaonicu, jednu od najstarijih čitaonica u Dalmaciji, koja je odigrala veliku ulogu u kulturnom i političkom životu Krajine.

Imotsku krajinu nisu mimoišli ni burni događaji 20. stoljeća. U Prvom svjetskom ratu Imočani su stradavali u austrijskim uniformama diljem europskih bojišta, a za vrijeme Drugog svjetskog rata i neposredno nakon njega također su prolazili teška stradanja.

Od pedesetih godina prošloga stoljeća Imočani se masovno iseljavaju, najviše u pravcu Njemačke koja im je dala egzistenciju, ali zauzvrat uzela mnogo više. I za samostalnu hrvatsku državu Imočani su dali veliku cijenu. Danas je Imotska krajina ekonomski potpuno iscrpljena, brojčano opustošena, a jedino čime ne oskudijeva jest prirodna ljepota. Nažalost, i ona bi mogla nestati ne bude li više razumijevanja.

2. LOKALITETI NA PODRUČJU OPĆINE CISTA PROVO

2.1. Iz prošlosti Ciste

Općina Cista Provo najzapadnija je imotska općina. Smjestila se na visoravni dugoj sedam kilometara. Oduvijek je bila važno raskrižje. Ime joj potječe od riječi „cesta“. Najstariji dokazi života ljudi na tom prostoru datiraju iz metalnog doba. Riječ je o ilirskim gradinama i gomilama. Ostaci utvrde, temelji zgrada i važna rimska cesta koja je ovuda prolazila, a koja je povezivala dva važna rimska grada, Salonu i Naronu, upućuju na važnost Ciste i u rimsko vrijeme.

O počecima i razvoju kršćanstva svjedoči arheološki lokalitet zvan Crkvine. O srednjovjekovnom razdoblju svjedoče stećci na Crljivici, najpoznatijoj nekropoli imotskog prostora, a o turskim vremena kula bega Ali Matuzovića u zaseoku Rojnice.

Zemlja je ovdje uvijek pružala malo za život, pa

su stanovnici ovoga kraja odavna kretali u svijet. Išli su po europskim zemljama najprije kao „galantari“ (Ivan Raos nenadmašno ih je oslikao u svojem djelu *Prosjaci i sinovi*) početkom 20. stoljeća, a poslije i kao gastarbajteri.

2.2. Lokalitet Crkvine

O prvim stoljećima razvoja kršćanstva najbolje nam govore ostaci bazilike na lokalitetu **Crkvine** u Cisti Velikoj. Riječ je o jednom od važnijih srednjovjekovnih lokaliteta u županiji. Lokalitet je smješten dvjestotinjak metara južno od župne crkve sv. Jakova i magistralne prometnice Trilj – Imotski. Prva istraživanja započeo je don Lovre Katić koji je istražio manji dio lokaliteta, otkrivši temelje dvaju sakralnih objekata; ostaci su potom bili zatrpani sve do prije nekoliko godina kada su većim dijelom istraženi i lokalitet je uređen kao arheološki park, zahvaljujući Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika i njihovu timu ljudi kojemu je na čelu Ljubomir Gudelj, viši kustos i povjesničar umjetnosti. Pronađeni su i ostaci keramičkih posuda koje govore o životu otprije 4000 godina.

Crkvine su jedinstven primjer prožimanja različitih kulturno-povijesnih razdoblja, po svojoj osobitosti ističu se među dosad istraženim

lokalitetima na istočnoj obali Jadranskog mora. Ostaci pet različitih crkava podignutih na istim temeljima u razdoblju između sredine 5. i početka 10. stoljeća govore o promjenama koje su se na ovom području događale tijekom kasne antike i ranog srednjeg vijeka.

Od sredine 5. stoljeća tu se formira ranokršćanski kompleks s bazilikom dužine 27 metara, što upućuje na veliko naselje koje se zvalo Trono. Ovaj je toponim zabilježen i u povijesnim dokumentima, a nalazište oblikuje kamenim odlomcima, keramikom, oruđem, oružjem i nakitom. Važno je spomenuti kamenu ploču s oznakama alfa i omega (simbolima Boga kao početka i kraja svega) iz ranokršćanskih vremena, potom nadgrobnu spomen-ploču rimskog vojnika iz sastava 14. legije.³

2.3. Stećci – jedinstveni nadgrobni spomenici

Stećci na lokalitetu
Crljivica mala u Cisti

Na prolaznost ovozemaljskog života i danas nas upozoravaju stećci čija je pojava, nažalost, sve rjeđa. Nestajali su kao građevni materijal uzidan u suhozide, temelje crkvi ili ogradnih zidova groblja, a neki su samljeveni u pijesak i ugrađeni u putove. Osim ljudskog nemara nagriza ih i zub vremena, pa im ljepotu zaklanjaju mahovina i naslage lišajeva. Od pogleda ih, nažalost, štiti drača i neprohodno raslinje skrivajući njihovu ljepotu.

Stećcima, kamenim ljepotanima, ime dolazi od riječi „stojećak” i ukazuje na njihov uspravan položaj.

³ Ljubomir Gudelj, *Crkvine, Cista velika*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split, 2011.

Lokalne jedinice uprave na području Imotske krajine prepoznale su vrijednost stećaka i uvrstile ih na popis vrijedne kulturne baštine. Postavljeni su putokazi da bi ih znatizeljni turisti mogli lakše pronaći. Riječ je o spomenicima kojih osim na području Imotske krajine ima na samo još nekoliko lokaliteta na prostoru Dalmacije. No, nigdje nisu tako brojni i tako lijepi kao što su na području Imotske krajine. Klesali su ih uglavnom nepoznati klesari, a jedini čije je ime zabilježeno u kamenu, kao i godina klesanja (1440.), bio je klesar Jurina. Tko su bili ostali klesari, nažalost, ostat će tajna, a tajnovita su i značenja prizora koje stručnjaci i danas različito tumače.⁴

2.4. Bogatstvo mnoštva motiva

Stećci nastaju u drugoj polovici 12. stoljeća, a intenzivno se klešu i ukrašavaju u 14. i 15. stoljeću. U 16. stoljeću izrada stećaka postupno nestaje.

Razlikuje se pet osnovnih tipova stećaka (ploča, sanduk, sljemenjak, križina i stub).

U Hrvatskoj je poznato više od četrir stotine lokaliteta sa stećcima, i to u južnim dijelovima zemlje.

Inicijativu za upis stećaka na Listu svjetske baštine UNESCO-a kao serijske nominacije pokrenula je 2010. Bosna i Hercegovina, a prihvaćena je od strane Hrvatske, Srbije i Crne Gore.

Najčešći motivi koji se javljaju na stećcima jesu motivi biljaka: loze, groz-

⁴ Lovre Katić, *Stećci u Imotskoj krajini*, Starohrvatska prosvjeta, III, sv. 3, Split, 1954.

dova i ljiljana. Česti su i motivi polukružnih lukova, križeva, svastika, spirala, polumjeseca, sunca i zvijezda. Od životinja najčešće su prikazani jelen, pas, zmija i konj. Ljudi su prikazani u scenama lova, borbi konjanika ili plesa (kola). Postoje muška, ženska, mješovita, a na jednom od pronađenih izvora čak i dječja kola.

Motivi viteških turnira prikazani su uvijek na isti način – borbom koja se odvija među arkadama. Scene lova čest su motiv na stećcima, najčešće se prikazuje lov na jelene koje love konjanici uz pratnju pasa, a rjeđe su prikazani lovci pješaci. U lovu su najčešće uživali bogati feudalski, pa se može zaključiti da stećci s prizorima lova prikazuju upravo njih.

Motivskom inventaru stećaka pripada i križ. Pronađeni su prikazi grčkog, latinskog i malteškog križa, križa sv. Andrije, a tu raznovrsnost vjerojatno je uvjetovao prolazak različitih križarskih vojski ovim krajem na putu prema Svetoj zemlji: njihove bi križeve sa zastava i štitova klesari kasnije prenosili na stećke.

Čest su motiv stećaka i ljiljani. Oni se povezuju s bosanskom plemićkom obitelji Kotromanić koja je simbol ljiljana dobila rodbinskim vezama s Anžuvincima, čiji grb sadrži ljiljane. Ostali su motivi spirala (simbol plodnosti), polumjesec i zvijezda (simbol mirnog odlaska u zagrobni život), a ponegdje i figura konja bez konjanika (simbol pogibelji u ratu ili u lovu). Zmija, simbol pod-

zemlja i pakla, nije toliko čest motiv imotskih stećaka, a slično je i s motivom ptice koja simbolizira pokojnikovu dušu.

Imotski stećci rađeni su od domaćeg kamena, najčešće u neposrednoj blizini ukopnog mjesta. Izrađivali su ih klesari, ili kako su ih nazivali „kovači“, koji su putovali od mjesta do mjesta. Poznato je da su pojedini kovači izrađivali stećke međusobno udaljene i do pedesetak kilometara. „Najstarijim“ kiparom Imotske krajine možemo smatrati jedino spomenutog kovača Jurinu, čiji umjetnički prikazi odolijevaju zubu vremena privlačeći našu pozornost baš kao što su, možemo zamisliti, privlačili pozornost i u vrijeme svoga nastanka.

2.5. Legende i stećci

Stećak, taj nijemi pripovjedač, u našoj mašti odmata nit koja nas veže s drevnim vremenima naših krajeva. Imotski kraj ima bogatu usmenoknjiževnu baštinu, usmene predaje, priče i legende dio su pučke kulture od davnih vremena. Česte su priče o mitskim bićima, velom mitskog i povijesnog oba-vijena je i priča o stećcima.

2.6. Stećci na lokalitetu Crljivica

Na arheološkom lokalitetu **Crljivica** (općina Cista Provo), točnije, na njegovu istočnom dijelu, nalazi se najveća skupina stećaka u čitavoj Dalmaciji.

Lokalitet Crljivica podijeljen je na dva dijela cestom Trilj – Imotski, a zauzima više od tri tisuće metara četvornih s obje strane prometnice. Sa sjeverne strane prometnice nalazi se **Velika**, a s južne **Mala Crljivica**.

Na ovom se lokalitetu oko prapovijesnih gomila (što je čest slučaj za istočnojadransku obalu, osobito za prostor splitskog i omiškog zaleđa) formiralo kasnosrednjovjekovno groblje, koje sačinjavaju lokaliteti Velika i Mala Crljivica.

Lokalitet Crljivicu **UNESCO je ocijenio najvećom i najvažnijom skupinom stećaka u Hrvatskoj.**

Na zapadnijoj Maloj Crljivici nalazi se nešto manji broj reljefno ukrašenih stećaka.

Do danas je sačuvano devedesetak stećaka svih tipova (ploče, sanduci i sljemenjaci), među kojima je 16 stećaka sarkofaga, 56 sanduka i 15 stećaka u obliku ploča.

O nastanku Crljivice legenda kazuje da je narod, bježeći pred Turcima, gomilom kamenja zasuo crkvu koja se tu nalazila, a u kojoj su zakopani vrijedno crkveno ruho i kaleži zajedno s jednim zvončićem. Prema legendi tu se ne smije kopati jer bi obolio onaj tko bi kopao, a usjeve bi uništila tuča. Najstariji mještani kazuju da se svake godine noću u razdoblju od Duhova do Sv. Ante iz te gomile čuje sitni zvon zvončanog zvončića.

Južno od Velike Crljivice nalazi se vrtača (ponikva) sa sedam srednjovjekovnih bunara, (neki su možda i iz ranijih razdoblja), koji su do druge polovice 20. stoljeća korišteni kao izvori pitke vode i pojila za stoku. Cijeli se crljivički

kompleks zapravo razvio uz izvor vode i važnu komunikaciju; nekadašnju rimsku cestu *Salona* (Solin) – *Tilurium* (Trilj) – *Narona* (Vid).

Cišćanska je zemlja uvijek pružala malo za život, pa su stanovnici ovoga kraja odavna kretali u svijet. Početkom 20. stoljeća odlazili su u europske zemlje najprije kao „galantari“ (Ivan Raos nenadmašno ih je oslikao u svojem djelu *Prosjaci i sinovi*), a kasnije i kao gatarbajteri.

3. LOVREĆ

3.1. Iz prošlosti Lovreća

Gradine i gomile u lovrećkom kraju svjedoče o dugotrajnom razdoblju naseljenosti. Rimljani su ovdje izgradili važnu utvrdu i naselje, o čemu svjedoče pronađeni predmeti od stakla, keramike, željeza itd. Naselje se zvalo *Laurentius*, što označava onoga koji je ovjenčan lovorovim vijencem, a u srednjem vijeku Lovreć je bio u sastavu velike župe Radobilja.

Na groblju se nalazi stara župna crkva Duha Svetoga, sagrađena nakon oslobođenja od Turaka na mjestu gdje je postojala još starija crkva. Na pročelju crkve nalazi se zvonik na

preslicu s tri zvona. U crkvi se nalazi stara slika *Silazak Duha Svetoga*, naslikana na drvu davne 1737. godine.

Lovrećani se danas diče lijepom crkvom Duha Svetoga, najvećom na prostoru cijele Imotske krajine. Lovrećani, eto, htjedoše da njihova crkva bude za metar duža od one imotske! Sagrađena je 1937. godine od bijelog klesanog kamena. Pored nje nalazi se lijep zvonik, a na pročelju je velika rozeta.⁵

3.2. Nekropola stećaka Mramor na lokalitetu Kamenjak

Putujući cestom iz Lovreća u pravcu Imotskog, nakon nekih pet kilometara, nailazi se na nekropolu *Mramor* na lokalitetu Kamenjak. Legenda govori da stećci pripadaju svatovima koje su na tom mjestu napali hajduci prije vjenčanja. Pod jednim stećkom, kazuje predaja, poživaju djever i mlada, pod drugim barjaktar, a pod trećim mladoženja.⁶

Na jednom od stećaka uklesano je rukom kovača Jurine:

*Ovdi leži dobar junak
u ime Vlkoe
Radmila Bogdanića sin
a dojde mu smrt
i u gospodskoj službi pogibe vojujuć
A ovo čini kovač Jurina*

⁵ Marijan Milinović i Ante Babić, *Općina Lovreć*, Općina Lovreć, Lovreć, 2008.

⁶ Lovre Katić: *isto*

4. LOKVIČIĆI

4.1. Iz prošlosti Lokvičića

Nakon stećaka na Kamenjaku cesta vodi prema Lokvičićima, najmanjoj od osam novoosnovanih općina na području prijašnje imotske općine. Općinu sačinjavaju dva naselja, već spomenuti Lokvičići te Dolića Draga. Ljepota krša dolazi do svoga punog izražaja u ovome kraju prepunom uvala, jezera, vrtača ili dolaca.⁷ Rub Imotsko-bekijskog polja krasi jezera, suha i ispunjena, čiji je postanak također obavijen velom mitskog i legendarnog.

Ljepota ovog kraja privlačila je

⁷ *Vilinska Imota*, Turistička zajednica grada Imotskog, Imotski, 2010.

pogleda od davnina, možemo lako zamisliti stare Ilire kako promatraju jezera sa svojih gomila i gradina ili s utvrde što ponosno stajaše između Mamića i Knezovića jezera.

I Lokvičići imaju svoje stečke, jedan imenom „Ljepotan“ nalazi se kod Pezinih kuća, a druga skupina stečaka nalazi se u zaseoku Zovke na Berinovcu.⁸

Pod jednim od stečaka 1957. godine pronađen je zlatni prsten koji se danas čuva u Arheološkom muzeju u Splitu.

Spuštajući se od Knezovića uskom stazom, nailazi se na suhozide na strmim stranama suhих jezera, zidane kako bi se dragocjena plodna zemlja sačuvala i kako je ne bi odnijeli vjetar i kiša. Zasađena loza daruje najbolje grožđe i vino u Imotskoj krajini.

Koračajući obodom vrtače zvane Rupa, s desne strane pogled vam odlazi do dna Suhog jezera sve više zaraslog u šumu grabovine, hrastovine, rašeljke i tilovine, te endemične vrste lokvičkog krša. Tilovina (*Petteria ramentacea*)⁹ jedna je od najinteresantnijih endemskih vrsta vegetacije krša.

Naš je narod zove još i imenom zanovjet, a negdje i negnjil. U proljeće veliki, žuti i mirisni cvjetovi razvijaju se na vrhovima grana da svojim intenzivnim mirisom privuku pčele. Cvjeta obilnim cvatom, tako da izgleda kao ogromni, rascvjetani grm. Tilovina se pojavljuje kao tipična vrsta vegetacije krša u pojasu od 400 do 1200 metara iznad mora. Pokazala se odličnom biljkom za pošumljavanje imotskog krša. Narod je njezino lišće brao i sušio te takvo koristio u prehrani stoke. Ostavljamo grmove tilovine i drugog raslinja te opijeni mirisima vrijeska, kadulje i gospine trave nastavljamo dalje prema Štrljica vinogradima smještenim s lijeve strane, na idealnoj lokaciji i podlozi. Okrenuti suncu, na pjeskovitoj zemlji, daju odličnu kvalitetu grožđu.

⁸ Stipan Medvidović, *Povratak u zavičaj*, Matica hrvatska, Ogranak Podstrana, Podstrana, 2011.

⁹ Prof. dr. sc. Danica Kuštrak, prof. dr. sc. Nikola Kujundžić, *Tilovina – ukras Imotskog kamenjara*, Zbornik radova Kulturno nasljeđe Ujević, Kulturno-umjetnička udruga Ujević, 2013.

4.2. Lokvičića grad

S desne se strane vide i ostaci starog **Lokvičića grada**, smještenog na hridi između Knezovića i Mamića jezera. Tu je od najdavnijih dana, možda od ilirskih ili rimskih vremena.

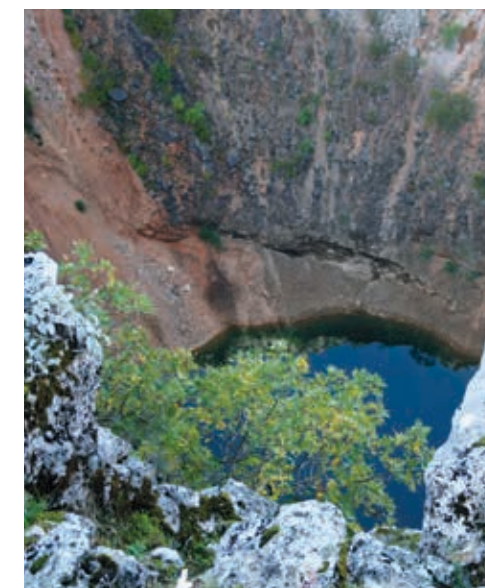
U srednjovjekovno vrijeme ovdje je bila izvidnica da upozori na dolaske Turaka, no ipak su i Lokvičići, nažalost, više od dvije stotine godina bili pod turskom vlašću.

4.3. Knezovića jezero

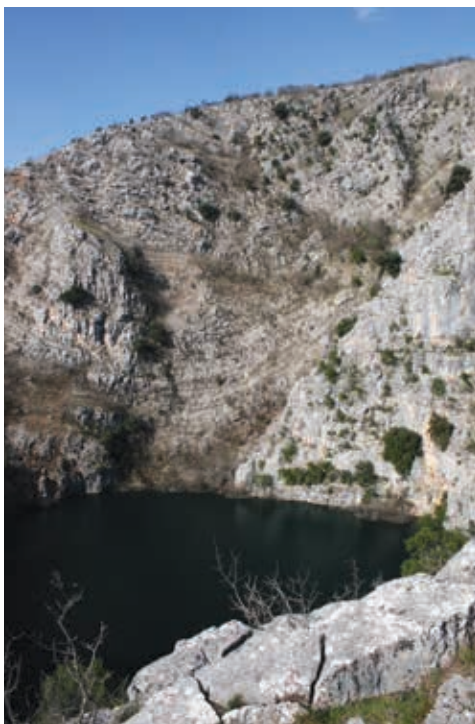
Zapadno od Lokvičića grada stoji **Knezovića jezero**, najnepristupačnije i najrjeđe posjećeno. Teško mu je prići, okruženo je strmim stijenama te do vode, duboke četrdesetak metara, mogu samo oni najhrabriji.

4.4. Mamića jezero

Ostavljajući Knezovića jezero da samuje u svojoj dubini, uskom stazom nastavljamo prema **Mamića jezeru**. Lokvičani ga zovu i Lokvičko.

Od svih jezera ono je najpristupačnije, pa ne čudi što u njemu Lokvičani uče plivati i loviti ribu. Dubina vode je od 30 do 45 metara. Istočnom stranom jezera vodi obilježena staza do ceste koja vodi do lokvičkog groblja. Tamo se nalazi crkva sv. Ante, najstarija lokvička crkva, sagrađena 1760. godine.

U staroj kamenoj mrtvačnici još se nalazi drveni lijes, zadnji na području cijele Krajine.

Interesantno je spomenuti da su Lokvičiči prvu školu dobili 1878. godine, a prvi je učitelj bio Ivan Ujević, otac poznatoga pjesnika Tina Ujevića. To mu je bilo i prvo radno mjesto. Danas još radi samo područna škola jer se stanovništvo iselilo, a najviše se iseljavalo nakon Drugog svjetskog

rata. Odlazilo se diljem Hrvatske, ali najviše u zapadnoeuropske zemlje. Zbog toga su mnoga sela gotovo opustjela ili su pred izumiranjem. U nekim zaseocima živi samo po nekoliko stanovnika.

4.5. Jezero Galipovac

Putovanje nastavljamo prema vidilici iznad jezera **Galipovac**. S vidilice pogledom se može obuhvatiti jezero Galipovac, Prološko blato i cijelo Imotsko polje. Jezero Galipovac, kao i Knezovića jezero, okruženo je strmim stijenama te mu do bistre vode, duboke između 50 i 60 metara, nije lako doći.

5. LOKALITETI NA PODRUČJU OPĆINE PROLOŽAC

5.1. Prološko blato i jezero Krenica

Ispod Galipovca modre se vode **Prološkog blata**, na kojem je otočić zvani Manastir. Ime je dobio po franjevačkom samostanu (manastiru) koji tu podigoše franjevci kad su sredinom 15. stoljeća morali pred Turcima napustiti prijašnji samostan na izvoru Vrljike, zvanom Opačac. Naime, pretpostavlja se da je Opačac, prvotno vjersko središte, bio negdje oko izvora rijeke Vrljike, odakle su Imotski i okolicu pastorizirali benediktinci, a potom franjevci.

Da bi spriječili otjecanje vode, fratri su volovskim kožama i balvanima zatvarali ponore. No, ni na Manastiru nisu bili sigurni te su ga kasnije napustili i pobjegli u makarski te kasnije omiški kraj. Franjevci su na otočiću imali i školu u kojoj su se školovali novi franjevci za službu, a u jednom se dokumentu navodi da je školu pohađalo deset učenika. Osim škole tu je postojala i knjižnica s arhivom.

Prološko jezero ljeti se povuče pod visoke stijene te ostavi nasred polja jezero **Krenicu**. Iako jedan dio godine čine jednu cjelinu, ljeti se ova dva jezera odvoje jedno od drugoga, pa čak ni podzemnim putovima nemaju ništa zajedničko jer im vode različito osciliraju. Ljeti razina vode u Krenici ostaje znatno iznad razine vode u Prološkom jezeru koja se povuče pod sjeverne stjenovite hridine. Ujesen kad padnu kiše vode se ponovno spoje i pretvore u Prološko blato. Jezero je za ribiče omiljena destinacija, nekada se u njemu lovila i jegulja, ali mu je danas, zbog neodgovornog ubacivanja ribljih vrsta kojima ovdje nije prirodno stanište, poremećena ravnoteža. Riblje „novopridošlice“ ugrozile su naposljetku domaće vrste, kao što su šaran, plotica i masnica. Danas se bez velike muke love samo babuške, a masnice, plotice ili šarana gotovo više i nema, na žalost ekologa, ribiča, ali i svih gurmana.

Osim zbog estetske i ekološke važnosti Prološko blato važno je i kao obitavalište ptica močvarica, posebno ujesen, za vrijeme preleta od sjevera prema jugu i u proljeće.

5.2. Imotsko-bekijsko polje

Krećući od vidilice iznad Galipovca u pravcu Prološca, još uvijek se pruža pogled na lijepo **Imotsko-bekijsko polje**, najveću obradivu površinu u Krajinu. Polje se pruža u smjeru sjeverozapad-jugoistok u dužini od oko 33 km. U Imotskoj krajini dužina mu je oko 17 km. Najšire je između Runovića i Vinjana (5 km), a najuže između Kamenmosta i Glavine (1 km). Nekad je bilo zasađeno duhanom, vinovom lozom i kukuruzom, a danas uglavnom vinovom lozom, voćem i raznim povrtlarskim kulturama. Imotsko polje okruženo je brdima koja prema jugu postupno prelaze u planinski masiv Biokova.

5.3. Iz prošlosti Prološca

Preko starog kamenog Šarampov mosta ulazi se u **Proložac**, izgrađen još za mletačke vlasti. No, prije Mlečana na području Prološca živjeli su stari Iliri i oko njega ostavili više gradina i gomila. Rimljani su ovdje imali

važno naselje i iz njihova vremena ostalo je više kamenih spomenika, poput natpisa posvećenog Triviamu i božici Cereri, na kojem se spominje i naručitelj spomenika – Lucije Sempronije Pudens. Tu je pronađena i lijepa brončana figura Merkura, zaštitnika trgovine i trgovaca, te brončani kipić Izide Fortune iz 2. stoljeća. Važan je i reljef božice Dijane koji potječe iz sredine 2. stoljeća, na kojemu je potpis klesara Maksimina. Nešto južnije od izvora rijeke Vrljike pronađena je stela vojnika XI. rimske legije Florencija i Etrušćanina Gaja Apuleja, koja upućuje na mogućnost postojanja naselja rimskih veterana. U pisanim se dokumentima prvi put spominje 1444. godine u povelji izdanoj hercegu Stjepanu Vukčiću Kosači, a u kojoj se Proložac navodi kao jedan od njegovih posjeda. O razdoblju turske vladavine govori utvrda smještena na klisuri iznad Prološca. Mletačka vlast započela je s isušivanjem polja koje je do tada plavilo i nije bilo pogodno za obradu. Uzgoj dudovog svilca počeo je za francuske vlasti, a radi prehrane tih kukaca počinju se saditi i stabla dudu. Proizvodnja svile nastavila se i doba austrijske vlasti. Krajem devetnaestog stoljeća Proložac dobiva prvu školu, a nakon Drugog svjetskog rata, 1957. godine, sagrađena je zgrada za osmogodišnju školu.¹⁰

Ispod mosta u Prološcu tek povremeno protječu vode rječice Suvaje koja svoj put započinje kod akumulacijskog jezera u Ričicama te se probija kroz kanjon Badnjevice sve do Prološca, nastavljajući dalje sve do Prološkog blata u koje se ulijeva.

U koritu Suvaje za Božić se već tradicionalno održavaju „žive jaslice“ u čijoj izvedbi sudjeluje veći broj Proložana. Na otvorenoj pozornici okupi se nekoliko tisuća posjetitelja.

¹⁰ Viktor Vito Grabovac, *Proložac kroz vjekove*, Matica hrvatska, Ogranak Imotski, Imotski, 2009.

5.4. Gospino svetište u Prološcu

Iz Prološca se sjevernim rubom Imotskog polja stiže do poznatog Gospinog svetišta, tzv. Zelene katedrale, djela našeg poznatog arhitekta Ede Šegvića iz 1995. godine. Štovanje Gospe ima dugu tradiciju na izvoru Vrljike i datira još od srednjeg vijeka. Na blagdan Velike Gospe ovdje se okupi nekoliko desetaka tisuća vjernika iz Imotske krajine, ali i susjedne Hercegovine. Vjerski obredi počnu s prvim zrakama sunca pored obnovljene stare crkve Sv. Marije na već spomenutom izvorištu **Opačac**, pored ostataka srednjovjekovnog samostana. On se u pisanim dokumentima spominje već u 14. stoljeću. Od samostana i crkve ostali su temelji otkriveni nakon temeljitih arheoloških istraživanja. Pronađen je i jedan olovni pečatnjak s imenom pape Inocenta VI. (1352–1362).

Franjevci su samostan morali napustiti uslijed turske opasnosti i preselili su se na već spomenuti otočić u Prološkom blatu. Za ovo mjesto veže se i legenda o mladoj opatici i turskom vojniku i njihovoj zabranjenoj ljubavi.

Crkveni obredi nastavljaju se procesijom koja kreće iz crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije do Zelene katedrale gdje se u hladovini topola, vrba i jasena održava glavno misno slavlje.

5.5. Jezera Dva oka

Od Zelene katedrale poljskim puteljkom nastavljamo do jezera zvana **Dva oka**, zvana i Jezerine, Grbavčev i Zdilareva jezera. Riječ je o dva manja okrugla jezera koja su međusobno spojena uskim kanalićem. Omiljeno su okupljalište ribiča i mladih zaljubljenih parova. Posebno lijepo djeluju u jesen kad se u vodi oslikava smeđe lišće topola i jasena.

Ova jezera jedna su od pet izvora rijeke Vrljike i nikada ne presušuju. Sjeverno jezero promjera je 42 m, a duboko je oko 12 m. Južno jezero promjera je 44 m, a dubine oko 6 m.

Razne su lokalne legende vezane za ova jezera, jedna od njih priča je o nesretnoj ljubavi opatice Ivane i mladog turskog bega Emira. Zbog zavjeta na djevičanstvo opatica nije mogla ostvariti svoju ljubav te se, prema legendi, bacila u jezero Južno oko i tako završila svoj život. Na površinu je isplivala bijela ruža koja je otplutala do Vrljike i dalje sve do Emira u Vitinu. Emir nikada nije prežalio Ivaninu smrt i nikad se nije oženio.

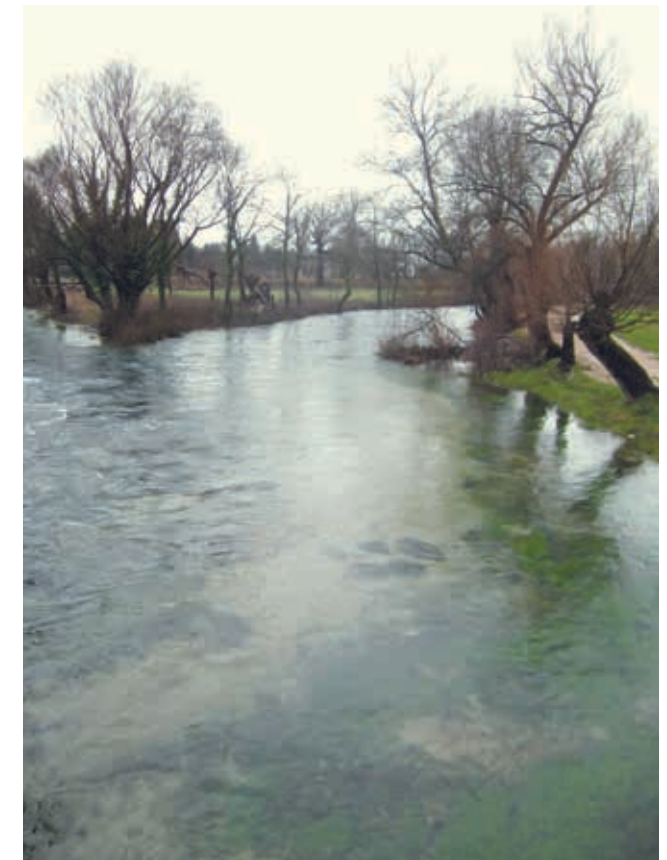
No, druga legenda, nešto sretnijeg i poučnijeg karaktera, kazuje da su ova dva nepresušna jezera stvorile vile u zahvalu plemenitom mladiću Mati koji im je pomogao svojim dobročinstvom.

Nakon posjeta jezerima Dva oka vraćamo se na cestu pored Zelene katedrale i nastavljamo dalje u pravcu ostalih izvora rijeke Vrljike, Jauka i Opačca.

Jauk je manji izvor koji se nalazi pored mlinice obitelji Grbavac, a čije su vode stoljećima pokretale mlinske kolutove. Ime je, predaja kaže, dobio po jauku za fratrima i laicima koji su se u susjednom samostanu otrovali uljem u koje je upala žaba „zapuhača“, a koji su pokopani pored izvora Jauk.

5.6. Vrljika, rijeka s pet izvora i pet imena

Rijeka **Vrljika**, imotska ponornica, rijeka je s pet izvora i pet imena. Izvire između Glavine i Prološca na izvorima: Dva oka, Utopišće, Opačac, Jauk i Duboka draga. Kreće pod imenom *Vrljika*, ispod Kamenmosta pa do ponora na dnu Imotsko-bekijskog polja, gdje je zovu *Maticom*, kad se ponovo pojavi na izvoru u Peć-Mlinima teče pod imenom *Tihaljina*, potom ponire i izvire pod imenom *Mlada*, a na kraju teče pod imenom *Trebižata* i naposljetku se kod mjesta Struge ulijeva u Neretvu. Svojom vodom napaja Imotsku krajinu, i to upravo s već spomenutog izvora Opačac. Dužina toka Vrljike kroz Imotsko polje iznosi oko 22 km. Poznata je po endemskoj vrsti mekousne pastrve i rakovima. Nažalost, danas su te vrste prorijeđene, gotovo da ih nema.¹¹

¹¹ *Vilinska Imota*, isto.

6. LOKALITETI NA PODRUČJU GRADA IMOTSKOGA

6.1. Iz prošlosti Imotskoga

Nakon proloških ljepota nastavljamo prema **Imotskom**. Iako udaljen pedesetak kilometara od mora, zadržao je primorski ugođaj više od svih gradića Dalmatinske zagore. Njegove kamene kuće, skaline i popločane ulice djeluju kao da su nedaleko od mora. Ipak, između mora i kamenih popločanih prola-

za ispriječilo se Biokovo. Na 440 metara nadmorske visine na uzvisini zvanj Podi Imotski, Imotski stoljećima uživa na suncu i ne smeta mu što ga zovu „gradom na gori“. Imočani ga još od turskih vremena zovu *Varuš*, pa mu je i danas to ime najmilije, premda se sve rjeđe čuje.

Još od prapovijesnih vremena živjeli su ljudi na području Imotskog. I u rimska vremena, u 4. stoljeću poslije Krista, Rimljani su ovdje imali svoje *ville rusticae*.

Po dolasku Hrvata Imotski postaje važna utvrda oko koje su formirali srednjovjekovnu župu *Emotha*. U 10. stoljeću, već je rečeno, spominje ju i car Konstantin Porfirogenet kao jednu od najvažnijih srednjovjekovnih hrvatskih župa. Upravo mu ta srednjovjekovna župa darova današnje ime.

Imotski se nalazi na raskrižju važnih cestovnih pravaca. Takav zemljopisni položaj davao je Imotskom od davnina posebnu vojnu i političku važnost te su na ovom području od rimskog doba bile smještene vojne jedinice.

6.2. Utvrda Topana

Centar srednjovjekovne Emothe (Imote) bio je smješten u divnom krajoliku, u tvrđavi zvanj *Topana*, čiji ostaci i danas ponosno stoje iznad Modrog jezera. Kroz srednji vijek mijenjali su joj se vladari od onih hrvatskih, preko bosanskih. Turci su je u svojim rukama držali više od dvije stotine

godina, a nakon Turaka, Mlečani i Austrijanci. Poslije je bila prepuštena samo vjetrovima, kiši i snjegovima, a posljednjih tridesetak godina postupno se obnavlja, na sreću svih ljubitelja lokalnih znamenitosti. U utvrdi se nalazi **crkvice Gospe od Anđela**, posvećena Gospi, zaštitnici Imotskoga, izgrađena nakon oslobođenja od Turaka kao prva župna crkva nakon turskih vremena.¹² Naime, na blagdan Gospe od Anđela, 2. kolovoza 1717., nakon 224 godine turske vlasti, Imotska je krajina napokon oslobođena.

U neposrednoj blizini Topane podignut je spomenik svim palim Imoćanima u Domovinskom ratu. Izradio ga je poznati imotski kipar sa zagrebačkom adresom, Krno Bošnjak, čiji spomenik Tinu Ujeviću krasi i središnji imotski trg.

Poznate Imotske skaline, stepenice koje spajaju Bazanu, najstariji dio Imotskog, datiraju iz 18. stoljeća. Ima ih ukupno 92.

Tu se nalazi i **Režija duhana**, nekadašnja glavna zgrada za pakiranje i preradu duhana s kraja 19. stoljeća, uvrštena među kulturna dobra Republike Hrvatske.

6.3. Nogometni stadion jedinstvenog ambijenta

Pored tvrđave Topana nalazi se nogometni stadion **Gospin dolac** smješten u zaista jedinstvenom ambijentu. Izgrađen je 1989. godine, ima kapacitet od četiri tisuće mjesta, a smješten je tik uz 500 metara duboku provaliju u kojoj

¹² Fra Vjeko Vrčić, *Fra Vjekin vijek*, Kulturno-umjetnička udruga Ujević, Imotski, 2013.

je predivno Modro jezero, pored crkvice Gospe od Anđela. Novinari jednog uglednog internetskog portala dvije su godine zaredom uvrstili Gospin dolac **među najčudnije i najljepše nogometne stadione na svijetu**, i to uz bok vrhunskim stadionima s modernom arhitekturom te onima smještenim u predivnim prirodnim okruženjima (World Games Stadium u Tajvanu, Allianz Arena u Njemačkoj, Fujieda City Stadium u Japanu itd.).

Kao razlog za uvrštavanje stadiona Gospin dolac među svjetske „ljepotane“ navodi se da je to pravi „spoj prirodne ljepote, povijesnih znamenitosti i modernih vizura“. Sedamdesetih godina prošloga stoljeća zamišljen je kao sportsko-rekreacijski centar s nizom sportskih sadržaja, no nažalost, nikada nije završen prema planovima.

Ispod Topane nalazi se Modro jezero – jezero vila, priča i legendi.

6.4. Modro jezero

Modro jezero uvuklo se u skute grada Imotskoga zajedno s vilinskim legendama¹³ i ljubavnim pričama. Iako zadnjih godina sve češće presušuje, njegove vode ljeti su još uvijek najprivlačnije osvježanje, bez obzira na to što do njih i nije lako doći. Okupati se u jezerskoj modrini ili biti još hrabriji pa skočiti sa stijena što uokviruju jezero razlog je više za dolazak sve više turista.

Kad presuši, na njegovu dnu zaigra se jedinstvena **nogometna utakmica između „Vilenjaka“ i „Vukodlaka“** i na taj način podsjeća na bića koja žive u mašti i već pomalo zaboravljenim pričama usmene tradicije.

6.5. Spomenik našoj najprevođenijoj narodnoj pjesmi

Nekada davno skrivale su se vile u Vilinskoj, Rakinoj, Boškovoj ili Golubovoj pećini, a onda ih ljudi svojim učestalim dolascima ili nepriličnim ponašanjem otjeraše u druge krajeve, ili u legende. U legendu već odlazi i balada **Hasanaginica, naša najprevođenija narodna pjesma**, koju Imočani ipak zadržale jedinstvenim spomenikom: četiri ploče sa stihovima balade na hrvatskom, engleskom, talijanskom i njemač-

¹³ Maja Delić Peršen, *U vilinskom kolu*, Matica hrvatska, Ogranak Imotski, Imotski, 2010.

kom jeziku postavljene su uz južni rub Modroga jezera, na mjestu gdje se, prema predaji, nalazi Hasanaginičin „mezar“, grob.

Vjeruje se da je baladu napisala jedna od imotskih žena, ili pak sama Hasanaginica.

Baladu je prvi objavio venecijanski opat putopisac Alberto Fortis 1774. godine u svojem djelu *Put po Dalmaciji*. Njemački književnik Johann Wolfgang von Goethe preveo ju je na njemački jezik i prijevod je potom uvršten u djelo Johanna Gottfrieda Herdera *Volkslieder* (Narodne pjesme), a uslijedili su i prijevodi ostalih velikana književnosti: Waltera Scotta, Aleksandra Sergejeviča Puškina, Adama Mickiewicza itd.

2004. godine u sklopu **glazbeno-scenske manifestacije Imotska sila**, koju već tradicionalno organizira Pučko učilište Imotski, u režiji Gorana Golovka izvedena je pred više tisuća gledatelja predstava Hasanaginica s izvrsnim uspjehom i zapaženim izvedbama glumaca amatera, osobito profesorice Monike Pavlović-Grabovac u ulozi Hasanaginice.

Balada je opjevala i određene povijesne događaje i ličnosti. Naime, pretpostavlja se da je Hasanaginica bila žena Hasana-age Arapovića, osmanskog moćnika iz sedamnaestoga stoljeća, teško ranjenoga u Kandijskome ratu, te da ta pučka balada pripovijeda Hasanaginičinu tragičnu sudbinu.

Hasanaginica

*Što se bjeli u gori zelenoj?
Al' su snjezi, al' su labudovi?
Da su snjezi, već bi okopnuli,
labudovi, već bi poletjeli;
nit' su snjezi, nit' su labudovi,
nego šator age Hasan-age:
on boluje u ranami ljutim.
Oblazi ga mater i sestrice,
a ljubovca od stida ne mogla.
Kad li mu je ranam' bolje bilo,
ter poruča vjernoj ljubi svojoj:
"Ne čekaj me u dvoru b'jelomu,
ni u dvoru, ni u rodu momu!"*

6.6. Imotski muzeji

Iako benediktinci prvi dođoše na područje Imotske krajine, franjevci su ostavili najdublje korijene. Najprije dođoše na bistri izvor Vrljike, potom u turska vremena otiđoše na otočić u Prološkom blatu, a odatle pobjegoše od njihova zuluma u Makarsku i Omiš. Iz Omiša se vratiše nakon oslobođenja od Turaka 1717. godine i u srcu Imotskog sagradiše samostan da više ne moraju seliti i bježati. U samostanu se nalazi vrijedna arheološka i etnografska zbirka koju utemelji fra Vjeko Vrčić i danas živuća stoljetna vertikala imotskoga franjevačkog samostana.

Imotski ima i drugi muzej, a to je Muzej grada. Smješten je u zgradi nekadašnje duhanske režije. U muzeju je vrijedna arheološka i etnografska zbirka s područja cijele Imotske krajine. Posebno je uređen odjel koji svjedoči o novijoj imotskoj povijesti.

6.7. Crveno jezero

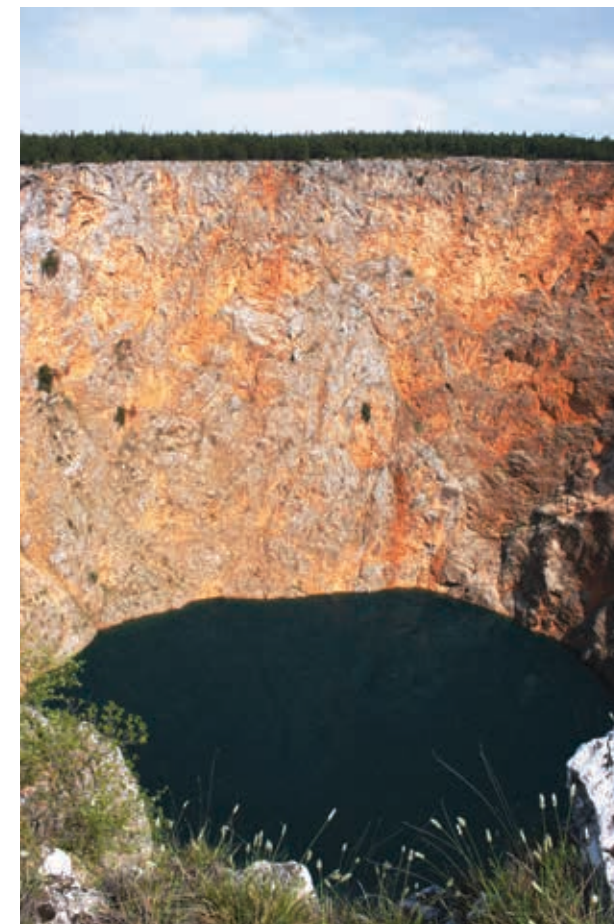
Zapadnije od Imotskog nalazi se **Crveno jezero** nastalo, kako legenda kaže, urušavanjem dvora Gavanovih iznad jedne od podzemnih špilja uslijed jakog potresa.

Crveno jezero najdublje je krško jezero u Europi. Ime je dobilo po crvenim stijenama koje okružuju jezersku vodu. Nadmorska je visina na sjevernoj strani jezera 520 metara, a južni rub jezera nalazi se na 420 metara nadmorske visine. Tek su rijetki zaronili duboko u njegove vode, naravno, uz odgovarajuću opremu, a tek nedavno mu je utvrđena i konačna dubina te je potvrđen rekord. Vode mu nikada ne presušuju jer stalno naviru podzemnom rijekom, a s njima, na radost svih gurmana, dolaze i gaovice, rijetke i iznimno ukusne ribice.

Visina vode pomalo i oscilira, ali uvijek je između 250 i 300 metara.

Malo koji posjetitelj nije pokušao **ubaciti kamen u vodu Crvenog jezera**, ali samo je rijetkima to i uspjelo. Znanstveno objašnjenje kazuje da je razlog tomu strujanje iznad jezera koje je tako jako da se kamen poput magneta vraća među stijene, a ono legendarno da je to zbog sebičnoga, gramzivoga Gavana, o čemu će kasnije biti riječi.

Svatko tko se nađe nad provalijom Crvenog jezera zastane pred veličanstvenim prizorom bez daha i riječi. Ljepota imotskih jezera doista je poput vilinskog kola: nestvarna, neodoljiva, zastrašujuća i privlačna, a vilovito kolo, kažu najstariji mještani, još uvijek se noću zavrti nad vodama imotskih jezera.¹⁴

¹⁴ Luka Kolovrat i Maja Delić Peršen, *Imotske modre vode*, Imotski, 2013.

7. ZAKLJUČAK

*O*vim priručnikom pokušali smo zaustaviti vrijeme, progovoriti opet o skrivenim i pomalo zaboravljenim ljepotama Imotske krajine, gdje se stoljećima isprepliću, stapaju i prožimaju čovjek i priroda, povijest i predaja, gdje svaki kamen priča svojom tišinom. Imotski kamen nam priča, samo trebamo osluhnuti i čut ćemo kako šapće o materijalnoj i duhovnoj baštini naše domovine, o drevnim bedemima, stećcima, suhozidima, o legendarnim junacima i čudesnim bićima iz pučke kulture i o najvećoj od svih vrlina – dobroti srca. Uče nas stare priče imotskoga kraja da jedino snaga dobrote, u životu i u legendama, može činiti čuda i postići ono nemoguće; ubaciti kamen u tajanstvene vode imotskog Crvenog jezera.

DODATAK

/priredila Sanja Ujević/

Imotski kraj prepun je priča i legendi od kojih mnoge i danas žive u narodu. Mnoge, nažalost, polako blijede i nestaju iz sjećanja i onih najstarijih. Brojne su priče o vilama i vilenjacima, o postanku jezera i pećinama, o velikim ljubavima i o imotskim junacima. One imaju veliku estetsku i edukativnu vrijednost i važan su dio našeg kulturnog nasljeđa.

Potreba očuvanja tradicije kao važnog dijela našega kulturnog identiteta potreba je za njihovim oživljavanjem i približavanjem mlađim naraštajima. Oživljene priče privlačno su štivo kroz koje će se čitatelj zainteresirati za vlastitu kulturu i tradiciju i u konačnici ne dopustiti da budu prepuštene zaboravu. Zaboravimo li na njih, izgubit ćemo puno više od same priče.

LEGENDE IMOTSKOG KRŠA

Osvrnimo se pažljivo.

Iza nas, zrcalo je prošlosti.

U njemu isprepliću se priče davnih vremena.

Stapaju se u klupko kojim prošlost tka vrijedna platna i slike.

Tu priče su kamenih spavača.

Što govore isklesana tijela biljaka čiji mirisi nekada davno opijali su duše nekih drugih prolaznika?

Grozdovi čiju slast plodova ne može dotaći toplina naših usana?

Na tren čini nam se da zvuci prirode, dah vjetra, miris trave ih oživljava.

Uklesani križevi, spirale polumjeseca, sunca i zvijezda, donose riječi molitvi.

Zaustavljen korak u plesu, pokret u lovu, kamena tijela konjanika i jelena.

Ptica u letu ka vječnosti, bez pokreta.

To nijemi je govor preostalih kamenih divova

o svijetu koji odavno utihnu u moru nekog drugog vremena.

Poruke uklesane, mnoge skrivene pogledima,

zapletene u korijenju zanemarenog, nezbrinutog bilja,
u vrtu jednog napuštenog svijeta.

U zrcalu vidimo zaustavljene svatove što zauvijek utihnuše.

Pod jednim stećkom djever i mlada,

pod drugim barjaktar, pod trećim mladoženja.

„...jer ja sam bil kako vi sada jeste

a vi ćete biti kako sada jesam ja.” upozoravaju kameni spavači.

Vidimo ljude što u očaju, bježeći, kamenjem prekriše crkvu

te je nestade pod kamenim gromadama.

Svake godine u lipanjskoj noći, u vrijeme Duhova,

tajanstveni glas zvona se pod kamenjem oglašava.

Poslušajte!

Tišina prohujalih vremena čuva priče.

Prateći tragove prošlosti, zagledani u jezera u osami,

učinit će vam se da vile još uvijek žive na ovim prostorima.

Možda ćete poželjeti probuditi davno utihnule riječi.

Jednom oživljene, ponesite ih sa sobom

i ne zaboravite predati drugima.

Vile Modroga jezera

Svijet snova i svijet zbilje isprepleteni čine da život nalikuje ili najljepšoj priči ikad ispričanoj ili najstrašnijoj koju bismo htjeli što prije zaboraviti. Koju priču krije u sebi Vilinska pećina? U njoj prožimaju se spona ta dva svijeta što povezani ljubavlju traju vjekovima.

Priča je smještena na Modrom jezeru, prebivalištu vila, u modrom plavetnilu u kom kupaju se snovi i gdje neke gotovo zaboravljene, ali neraskidive spona nečeg što je davno bilo, čine dušu s vremena na vrijeme zapljusnutom modrom bojom neutješne boli.

Nad Modrim jezerom za punog mjeseca kad nebo je zaognuto plaštem najsjajnijih zvijezda i kad mjesec neometano sav svoj sjaj rasipa nad vodom jezera, u dubini okruženoj stijenama, nad samom površinom, isprva začuje se prigušen smijeh, mrmor, šapat, potom nejasni glasovi, sad tiho sad jače, te ubrzo započinje pjesma, melodija uhu ugodna, odzvanjajući strmim padinama jezera, odjekujući i ispunjavajući tijelo zvucima opojnim, preplavljujući ga slatko sanjivom omamom. Početak je to vrtoglavog plesa vila, kola pod mjesečinom što zrcali se nad jezerom, kola što vrti se, isprepliće, sad bliže sad dalje, koraka združenih, ruku pruženih, neumorno, neprestano u krug, u krug...

Okreće se kolo nad površinom jezera, poskakuju tijela zrakom sad k nebu u smjeru zvijezda, sad k dubinama, praveći brojne virove u jezeru. Tko ugle-

da ples prelijepih vila, zauvijek će biti srca ispunjena čežnjom i pratit će ga nemirni snovi, te će i u kolijevci noći čuti poziv na ples. Mnogi se tako, kad oko im ugleda raspletene kose i upi ljepotu njihovih tijela, zauvijek pretvoriše u poluvilenjake. Ostadoše na jezeru zarobljenih srca, čežnuvši za svijetom kog nisu mogli doseći. Poluvilenjak bijaše srcem vilenjak, a čovjek tijelom. Uхватiti se u vilinsko kolo značilo bi prijeći granicu, pretvoriti se u vilenjaka. Mnogi su to željeli, mnogi za tim patili, čežnuli, mnoge je mlade živote jezero progutalo, utihnula su djetinjstva, mladalaštva bijahu utopljena učinivši vodu jezera posebnom. Preli se život u njega i bi dugovječan svatko onaj tko se okupa u jezeru.

Jednoga davnog jutra, prvog proljetnog dana, dok zora je neosjetno rastjerujući još uspavan mrak svojim dolaskom otvarala sanjive oči svijeta, jedan mladić, željan tišine i osame koje pruži mu smirujući prizor jezera, začu tih, jedva čujan plač. Zatečen, u nevjerici, misleći da u osvit nema nikoga uz jezero, on ugleda djevojku u sjeni borova. Bijaše to prelijepa vila obasuta kapima jutarnje rose, skrivena od prvih nadolazećih zraka sunca. Vila što je u zanosu plesa zaboravila na sve, te u vrtlogu ni zamijetila nije prikradanje zore. Zatekla se odjednom sama na jezeru, uplašena, utihnula, znajući da bi, okupana blještavilom sunca, nestala vilinska čarolija i sama bi se pretvorila u odsjaj, odblesak nad ogledalom jezera. Napuštena, ne prozbori niti riječ, ne pusti niti glasa. Skrivenu ne zamijeti je nitko doli mladić koračajući posve sam uz jezero. On u vilinim očima prepozna sjetu što se već odavna bijaše nastanila u njegovu srcu. U njima raspoznava tragove suza, nasluti prigušenu bol skrivenu joj u grudima. Zaklonivši je od sunca i koračajući samo stazama zasjenjenim stablima, odvede je rubom jezera pod okrilje pećine.

Od tada, danima skrivena, vila je čekala, ispijajući kapi jutarnje rose, umivajući se vodom s jezera, udišući miris prvih proljetnih cvjetova upletenih u slapove dugih uvojaka, hraneći se mirisnim plodovima, dok ju je milovao topli dah povjetarca. Zaognuta osamom, tajnovitošću, iščekivala je mjesečinu da obasja jezero, da se zavrti kolo, te da se vrati na izvor od kojeg su potekli mnogi snovi. Mladić je nije napuštao. Potajno je na jezeru boravio.

Ona je sve ono što sam tako dugo tražio, čemu sam se nadao, za čim sam tragao, govore su njegove misli. Učinit ću sve kako bih postao dio njezina svijeta, pomisli i usnu, sanjajući vilu u svom naručju.

I jedne noći, kad začu se šapat kao da lišće razgovara, blago se uznemiri površina jezera dok vila bijaše još usnula. Mladić ugleda gdje mjesečina razotkriva vodu, virovi se zavrtješe, te on pohita u nadi da će se već noćas

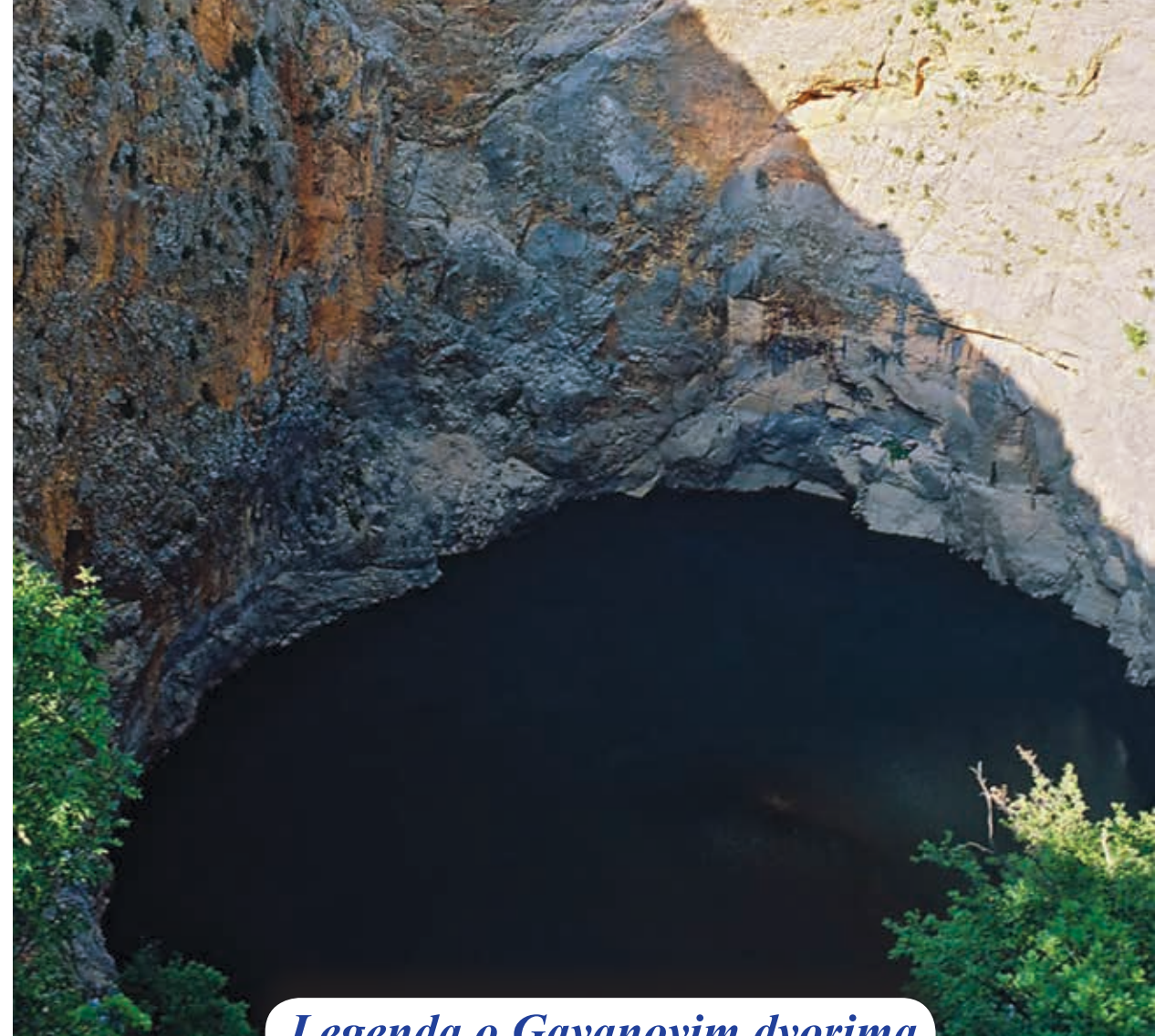

u kolu vila pretvoriti u vilenjaka. Ali u brzini spotaknu se o rub jezera, te u trenu, dok pjesma još nije niti počela, nestade u viru, progutan uznemirenim tijelom jezera.

Nitko od vila ništa ne zamijeti. Kolo se zavrti, pjesma zaplovi, a još sanjiva vila požuri k jezeru. Ugledavši kolo vila sestara, lice joj se ozari i pogledom žurno preleti preko ruba jezera, tražeći oči nesretnog mladića. Ali mjesečeva svjetlost, iznenadnim dodirrom tame tek pridošlih lađa oblaka, isprva neosjetno prigušena, ubrzo posve ugasnu. Zamračeno jezero utihnu te vila ostade sama na jezeru. Iščekivanje vilinskog plesa pretoči se u iščekivanje mladića kod Vilinske pećine. Uporno je, dugo čekala, srca potpuno slomljena. Mladića nitko više ne ugleda.

Jedni kažu da vila je zauvijek ostala u mračnom prostoru Vilinske pećine, dok drugi vjeruju da prepustila se prvim zracima sunca da je dotaknu.

Priča je to koju vile poželješe izbrisati iz ljudskog sjećanja, no voda, koja mnogima vrati mladost i dugovječnošću obgrli ljude, učini da njihova ljubav zaplovi vjekovima.

Legenda o Gavanovim dvorima

Gavan bijaše zao, nemilosrdan čovjek, uvjeren da su bogatstvo i moć koju mu ono daje, najvažniji u životu. Njegova bahatost i samoljublje bez granica ne ostaviše mjesta za druge, plemenitije osjećaje te u njemu ne bijaše ni traga suosjećanja ni prema kome. Unatoč već stečenu bogatstvu i blagodatima, on bijaše poznat i po svojoj gramzivosti i pohlepi te mnogi rekoše kako je svoje ogromne dvore i svoje imanje priskrbio iznudom i ucjenama, ne mareći za nesretne, siromašne ljude.

I dok mu se jedni prikloniše kao najveći prijatelji, pomalo strahujući, ali često i u želji da sjaj njegovog bogatstva bar na tren obasja i njihove bijedne duše, drugi, koji nisu odobravali njegove postupke, ali i nemoćni u nakani da ga spriječe, nastojaše ga se kloniti.

Gavanuša, ohola kao i muž joj, rodi djecu u svemu nalik roditeljima. Nevolja i jad siromašnih ljudi u njima ne pobudiše samilost, već porugu i smijeh. Djeca su s prezirom gledala na iznemogle ljude, puštajući gladne pse da ih gone te mnogi stradaše pod nasrtajem razjarenih životinja. Ipak, neimaština mnoge siromahe natjera da dođu na vrata surovog čovjeka u nadi da će ga njegova nestrpljivost, a ne milost, navesti da im udijeli pomoć.

Gavan nije mario koliko će potrošiti na brojnim feštama za svoje podanike i prijatelje. No izobilje hrane i pića nije bio izraz velikodušnosti, već mjerilo moći i uspješnosti. U svojim dvorima uživao je u neobuzdanoj rastrošnosti dok je zaglušujuća pjesma njegovih pijanih gostiju gušila jauke, plač i zapomaganje nesretnih ljudi koje bi otjerao srdit lavež nahuškanih pasa.

Jednoga dana, na jedno od takvih slavlja, na vrata njegovih dvora stiže prosjak s djecom. Uvjeren da trudna Gavanuša imat će milosti prema gladnoj djeci, on zatraži malo kruha i vode. Gavanuša zaustavi svoju djecu s psima. Osjećajući mučninu i blagu slabost uslijed trudnoće, s nestrpljenjem uze komad kruha i baci ga u blato, zlobno se smijući. Prosjak, gledajući gladna usta svojih mališana, bez riječi uze bačen komad kruha. Raspolovi ga na tri jednaka dijela i skrušeno zahvali:

- To dar je od boga.

Na njegove riječi Gavanuša bijesna proli vjedro donesene hladne vode i ljutito vrisnu:

- To nije od boga nego muža moga!

Vidjevši razljućenu Gavanušu, gomila pijanih ljudi stade bacati komade kruha na ustrašenu djecu, gromoglasno se smijući. Slušajući njihov smijeh i pogrdne riječi, posramljena, ustrašena djeca ne uzeše niti zalogaja. Ne učiniše niti jedan pokret kao da ne čuju ili ne razumiju uvredljive riječi, tek nijemo gledajući razularenu gomilu pred sobom.

Odjednom, pred zamagljenim očima pijanog mnoštva, poput munje bljesnu svjetlost natjeravši ih da u nevjerici, posve zasljepljeni pognu glave. Kad im se nakon bljeska iznova vrati vid, pred sobom namjesto prosjaka ugledaše anđela s mačem. On stade pred njih uspravan i srdit. Začuše mu riječi gromkim glasom izrečene:

*Prokleti nek su dvori ovi,
Bogataš i svi njegovi!
Zemlja nek svoje grlo rastvori,
U utrobi joj plamenoj sve nek sagori!*

*Prah i pepeo nek voda poplavi,
Put za sobom nek ne ostavi!
Čovjek nek nikad ne zaboravi,
Nad provalijom nek se zaustavi!*

Nebo se tad smrači, zatutnjaše gromovi, zemlja svoja usta rastvori. Nestadoše u njoj bogataševi dvori, Gavan i svi njegovi. Vrisak užasnutih ljudi utihnu u zastrašujućem grotlu zemlje. Plameni jezici za sobom ostaviše crven trag na raspuklim stijenama i voda prekri dno nastalog bezdana.

Danas na tom mjestu sanja jezero, osvetom anđela stvoreno. Njegovu osamu i tišinu remeti tek kamen bačen u dubinu. Mnogi, vjerujući da kamen koji dosegne jezersku vodu donijet će im sreću, snažnim zamahom nastoje ga baciti što dalje, znajući da potrebna im je i spretnost i umijeće. Ali, kažu, to može samo čovjek dobrog, plemenitog srca.

Jutrom, nad jezerom, glas nošen vjetrom odjekuje u rastvorenom grlu zemlje:

*I prije će deva kroz iglene uši
No svjetlost zasja u bogataševoj duši
I noga mu kroči kroz vrata raja.
Suprotne strane ni kamen ne spaja,
Samo bezdan vode hladne razdvaja
Kao u priči o jezeru iz imotskoga kraja.*

Opačac

Mjesto gdje rijeka započinje svoj tok nalik je začetku života koji prepun svježine i snage i još nezatamnjene bistrine, žuri pronaći svoj put kroz neispitane, nepoznate predjele. I bez obzira koliko na svom putu rijeka upila sunca ili kišnih oblaka, na kraju neminovno uranja u nepregledno more tajanstvenog prostora.

Ali što kad izvor postane okončanje života, suprotnost svog značenja?

***

Vjerovala je da koračajući putanjom već određenom pravilima, zakonima, dobrovoljnim odricanjem, skrušenom molitvom, cijelim svojim bićem posvećena samo uzvišenoj duhovnosti, može dosegnuti toliko željen mir. Umorna od svjetovnog, ispraznog, nastojeći zatomiti želje tijela i u potpunosti sve podvrgnuti samo jednoj i jedino važnoj istini, težila je dosegnuti visine mjerljive nevidljivim zakonima. Nisu joj bile važne priče mladih djevojaka njezinih godina, važna bijaše molitva u tišini i osami pod okriljem beskrajnog plavetnila, gdje na kraju sve uplovljava, vraćajući se vječnosti. Ne dopuštajući sumnji da pokoleba je u vjeri niti jednog trena, znala je da će u jednostavnosti samostanskog života svaki dan biti melem duši njezinoj i da dajući priskrbuje puno više od onog što može spoznati ljudsko oko. Ne trebajući dokaze za pravilnost svoga odabira, niti priznanja za svoju predanost, bila je smirena, zadovoljna.

***

Odvojen od roditelja, još kao dijete podvrgnut strogim vojnim pravilima, gušio je u sebi osjećaj nježnosti, ljubavi, pripadanja nekom drugom ljudskom biću, i sam ostavljen, zaboravljen, naučen da mati je samo zemlja koju mora ljubiti više no ikoga i braniti od neprijatelja i širiti njezine granice dokazujući veličinu ljubavi veličinom osvojenog prostora. Svaka suza, blag osmijeh bijahu tek izraz slabosti koju jedva da priznao bi i samom sebi u najtišim noćnim satima, tumačeći i osjećaj usamljenosti kao znak nedovoljne predanosti, odanosti, požrtvornosti. Duši treba strogost kako ojačala bi kao i tijelo u bitkama života. Svako djelo, svaka pobjeda donijet će zasluženu nagradu, pohvalu, promaknuće.

No hoće li pritom osjetiti i olakšanje, toliko željen mir, ispunjenje kao na kraju uspješno završenog dana?

***

Osmjehnu se anđeo iza oblaka ugledavši dvoje mladih na izvoru. Bijaše to početak nečeg novog na putu, nečeg što već bijaše upisano među zvijezdama. Jesu li tihe molitve ne tražeći ništa za sebe donijele neočekivan, iznimno vrijedan dragulj ljubavi djevojci koja je predano vjerovala, te joj ljubav bijaše dana od samih anđela?

Tko ne traži nalazi, šaputao je izvor zaljubljenima.

Pala je njegova krutost, nježnost obgrlila nenavikle ruke. I nađe toliko željen mir kao na kraju dugog do tad uzaludnog traganja.

***

Ipak ljubav dana od samih anđela ne bi priznata i od čovjeka. Za njega nespojive su kapi različitih svjetova. Kako mogu voljeti se opatica i vojnik iz dalekih krajeva?

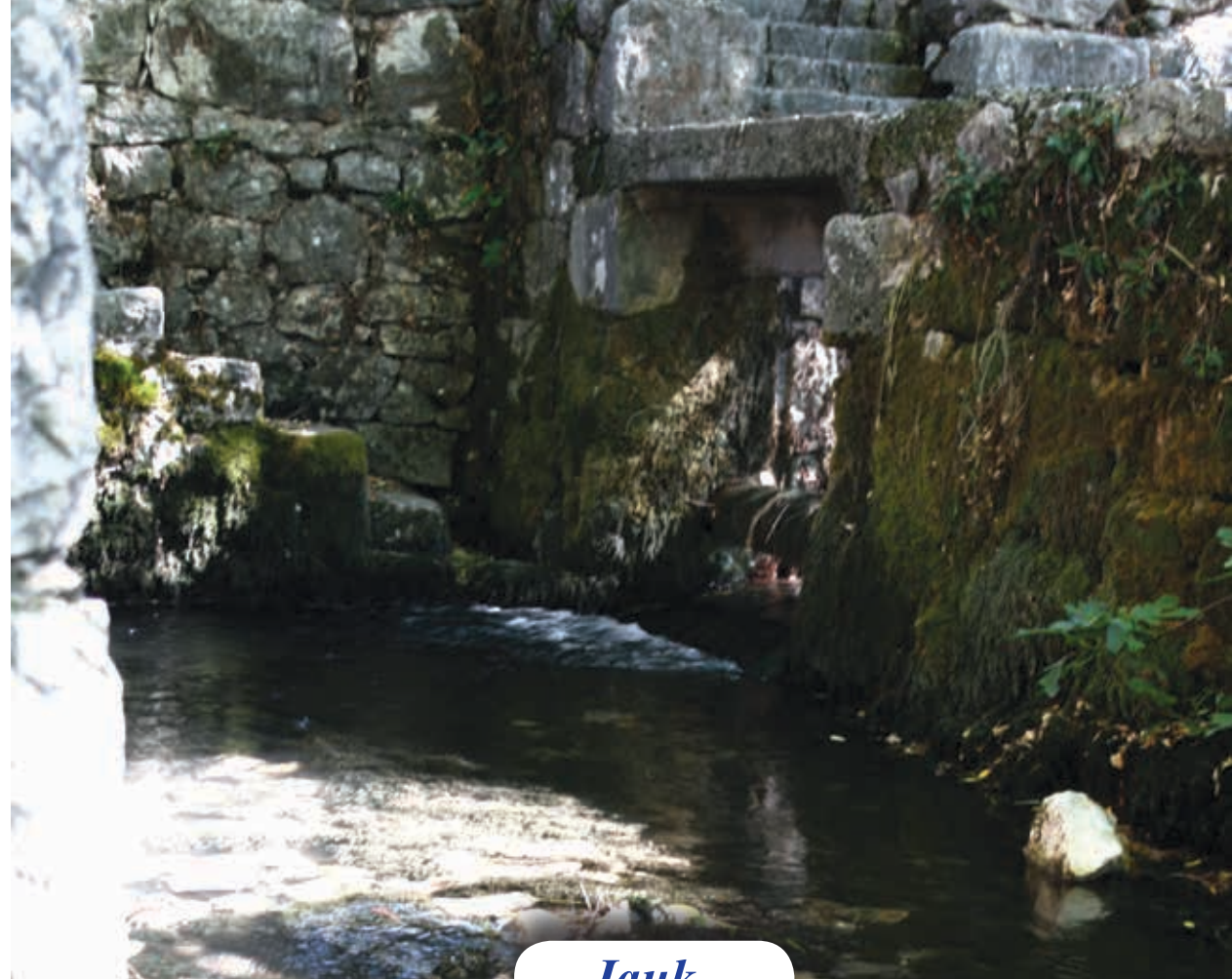
Razotkrivena ljubav bijaše osuđena. Opatica, znajući da svojim osjećajima krši pravila kojima se zavjetovala, u trenu kad ugleda je nadstojnica samostana kraj izvora, i sama zatečena, zburnjena jačinom svojih osjećaja koji dođeše je do izvora, a koji odavno od izvora pretvori se u rijeku, bujicu osjećaja, spozna svoju grešku, svoju slabost i ne zatraži milost anđela, već iz zagrljaja vojnika baci se u hladan izvor Vrljike, ne mogavši objasniti da ljubav njezina pobijedila je, nadjačala osjećaj srama. Ali trenutak spoznaje da u očima drugog nije više djevojka uzvišena duha već posrnula nevjernica, učini da niti ljubav ne bje jača od straha od same sebe i od svijeta.

Vojnik ostade sam u najvećem porazu svih bitaka svog života.

***

Izvor kraj kog rodi se ljubav i u kom okonča se život opatice nazva se Opačac. Zvona crkve zazvoniše, zaplakaše anđeli nad rijekom i narediše da zvona budu bačena u rijeku i zauvijek da utihne zvonak njihov pjev. Mjesto nazvaše Utopišće. Utopiše se zvona, utihnu sve. Sve osim žubora izvora rijeke Vrljike.

Jauk

Zaboravljena stara groblja, nejasnih, izbledjelih, ili posve izbrisanih natpisa, mjesta su koja ni djeca u strepnji ne zaobilaze, ne zamjećujući ih i bez straha igrajući svoje igre na ovim posve napuštenim počivalištima.

Na Jauku, jednom od izvora rijeke Vrljike, zidine su stare porušene crkve. Tišina predjela, uznemirena samo uspavljujućim glasom prirode, nadvila se nad prostorom čuvajući skrivenu, zaboravljenu prošlost u svom okrilju, groblje sad posve izgubljeno u nemilosrdnu zagrljaju vremena.

***

Jednom davno na Jauk dođe pet misnika i dva laika. U okruženju prelijepa prirode odlučiše tu i ostati, okrijepiti dušu. Skrušene, usrdne molitve, žarom predanih vjernika izrečene, radošću im ispuniše srca i cio ovaj predio učini im se smješten u okrilje nestvarno smirujućeg, produhovljenog svijeta. Htjedoše okrijepiti i umorna tijela, te svratiše na večeru, a potom krenuše na spavanje.

No i prije svanuća, te iste noći, odjednom, začuše se ubrzani koraci, uznemireni glasovi, pitanja bez odgovora. Iz mraka izroniše lica zbunjenih, uplašanih pogleda. Netko reče: *Otrovani! Svi umriješe!*

Pet misnika i dva laika više se nikad ne probudiše. Usljediše svakojake priče. Neobjašnjivu smrt isprva povezaše s djelom nevjernika. Potom se i osveta i ljubomora upletoše u tumačenja. Jedni u svemu razaznaše poruku ljudima, božje upozorenje, a drugi zastrašujuću prijetnju mračnih sila. Što vrijeme bijaše više odmicalo, to strašnija i tajanstvenija smrt se činila. Nemoćnost objašnjenja još više ostavi za sobom neizbrisiv pečat pitanja: Je li sve bilo ljudskom mišlju smišljeno, i ako jest, kako nitko ne ču niti riječ dogovora? Ili samo mjesto bijaše ukleto?

U jedan grob pokopaše misnike, u drugi laike. Nad njima ostade nelagoda i strepnja od nerazriješenog pitanja. I kad se priča već pomalo zaboravljala i život nastavljao svojim ustaljenim slijedom bez straha i opreza, ruka spoznaje iznenada razotkri neproziran veo tajne. Večera je, kažu, koju misnici blagovaše, bila začinjena uljem u kom utopila se žaba zapuhača. I ta žaba otrovna bijaše razlogom njihova neobjašnjiva stradanja. Tek nesretna slučajnost bez predumišljaja, bez nekog dubljeg, skrivenog značenja.

Od tada, kad začuje se kreket žaba, njihovi glasovi odzvanjajući sve više nalik su pjesmi rugalici naivnoj ljudskoj mašti, strahu i neznanju, a ponekad i jauku nad nesretnom ljudskom sudbinom.

LITERATURA

- **Delić Peršen, Maja**, *U vilinskom kolu*, Matica hrvatska, Ogranak Imotski, Imotski, 2010.
- **Grabovac, Viktor Vito**, *Proložac kroz vjekove*, Matica hrvatska, Ogranak Imotski, Imotski, 2009.
- **Gudelj, Ljubomir**, *Crkvine, Cista velika*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split, 2011.
- **Gudelj, Ljubomir**, *Velika Crljivica i groblje kod crkve sv. Jakova*, Starohrvatska prosvjeta, III, sv. 32, Split, 2005.
- **Katić, Lovre**, *Stećci u Imotskoj krajini*, Starohrvatska prosvjeta, III, sv. 3, Split, 1954.
- **Kolovrat, Luka, Delić Peršen, Maja**, *Imotske modre vode*, Imotski, 2013.
- **Kuštrak, Danica, Kujundžić, Nikola**, *Tilovina – ukras Imotskog kamenjara*, Zbornik radova Kulturno nasljeđe Ujević, Kulturno-umjetnička udruga Ujević, 2013.
- **Medvidović, Stipan**, *Povratak u zavičaj*, Matica hrvatska, Ogranak Podstrana, Podstrana, 2011.
- **Milas, Mijo**, *Asanaginičina domovina*, Matica hrvatska, Ogranak Imotski, Imotski, 2011.
- **Milinović, Marijan, Babić, Ante**, *Općina Lovreć*, Općina Lovreć, Lovreć, 2008.
- **Ujević, Ante**, *Imotska krajina*, Matica hrvatska, Imotski, 1991.
- *Vilinska Imota*, Turistička zajednica grada Imotskog, Imotski, 2010.
- **Vrčić, Vjeko**, *Fra Vjekin vijek*, Kulturno-umjetnička udruga Ujević, Imotski, 2013.

Bilješka o autorima

BOŽE UJEVIĆ, rođen 18. siječnja 1967. u Splitu. Diplomirao povijest i geografiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i stekao zvanje profesora povijesti i geografije.

Kao profesor radio u nekoliko splitskih osnovnih i srednjih škola. Zaposlen na mjestu ravnatelja osnovne škole Kamen – Šine u Splitu. Oženjen, otac troje djece. Do sada novinske tekstove i fotografije objavljivao u više hrvatskih novina te na nekoliko internetskih portala.

VLADE DRAGUN, rođen 1. rujna 1957. godine u Imotskom. Magistrirao na Filozofskom fakultetu u Mostaru informacijske i komunikacijske znanosti na poslijediplomskom studiju jezici i kulture u kontaktu. Autor knjige *Odnosi s javnošću u obrazovanju* (2010). Objavio mnogobrojne stručne članke na temu odnosa s javnošću, povijesti i ekologije.

Predavač na stručnim skupovima, simpozijima vezanim uz stručno usavršavanje ravnatelja, pedagoga, psihologa, knjižničara, učitelja. Dobitnik godišnje nagrade „Ivan Filipović“ za promicanje pedagoške teorije i prakse za 2004. godinu. Ravnatelj OŠ Sućidar u Splitu.

